

Afscheid als groeiproces II (1995)

Sieth Delhaas

Aantekeningen en schema NCVB, afdeling Oss op 20.11.1996; Uitgenodigd naar aanleiding van het interview over dit thema met mij in *Informatie*, november 1995.

November is een mooie maand voor dit onderwerp. Daarin valt de laatste zondag van het kerkelijk jaar en tegenwoordig ook dodenherdenking in protestantse kerken. In de liturgie worden de namen genoemd van degenen die dat jaar overleden.

- Vertellen van het namen register van de doen achter in de kerk van Vught. Kunstwerk van voormalige predikant en kunstschilder Ruud Bartlema.

Een nieuw gebruik in onze kerk.

- Kan dat woord. Een nieuw gebruik?
- Tradities: zijn deze dood of levend? Hebben wij protestanten op dit gebied tradities?
- Hoe liggen de kaarten?

(vijf minuten met elkaar praten - inventariseren van antwoorden)

Ik ben actief in vrouw- en geloofbeweging en feministische theologie vanaf 1977. Vanuit groei in die beweging stamt mijn bewust bezig zijn met deze zaken: eigen rituelen, ontwikkeling van bewustzijn en gevoeligheid voor nieuwe rituelen waarin vrouwen - ook - een rol spelen vanuit eigen ervaringen.

- Begin: Auteur van *Blikopener* - pastoraat - onderling pastoraat voor vrouwen. Stap op weg naar: bewust leven. Nu bewust ouder worden. Vertellen van opgerichte groep. Zie boek *Vrouwen van dagen* (Gorinchem 1999)

Afscheid als groeiproces: kan dat?

We nemen ons hele leven afscheid. Boek Judith Viorst *Noodzakelijk verlies*.

Verliezen begint bij geboorte: verlaten van warme, veilige moederlichaam. Dan gaat het maar door. Het nieuwe mensje verliest en neemt afscheid. Dat is voorwaarde voor groei. En dat afscheid loopt parallel met de afscheidspijn van de moeder. Zij is al een heel eind op weg in haar leven: zij moet opnieuw weer afscheid nemen van de kleine mens die haar/zijn eigen weg moet gaan. Afscheid nemen van liefdes, illusies, afhankelijkheid, irreële verwachtingen, partners, kinderen, huizen. woonplaatsen, werk, banen, vriendinnen of van de geliefde en tenslotte... van het leven.

Vandaag hebben we het niet over afscheid nemen in de eerste plaats van degene die gaat sterven.

Toch wil ik vanuit die ervaring spreken. Er zijn heel wat variaties:

- afscheid van een geliefde/vriendin/kind - mens die er zelf weet van heeft;
- afscheid van een mens die er samen met jou en anderen over wil praten;
- afscheid van een mens die zwijgt.

Drie mogelijkheden die ongelooflijk van elkaar verschillen. Ik wil praten vanuit eigen ervaring: er weet van hebben en er samen over praten. Andere mogelijkheden komen misschien in discussie aan de orde.

Vooraf: een mens sterft zoals hij geleefd heeft.

Ook: je neemt afscheid zoals je met elkaar bent omgaan.

Voorbeeld eigen invulling.

- Hoe is je relatie? Vertrouwen naar elkaar? Samen praten. Spreken over geloof, spiritualiteit, over de grens van het sterven heen. etc.;
- Als het zover is. Begin van het afscheid. Scheiding in gedachten die je ervaart. Beiden een verschillende horizon.
- Hoe ga je verder? Lang ziek. Benadering anderen. Wie betrek je erbij?
- Gevecht aangaan en toch weten dat je sterft?
- Hoe doe je dat? Nooit eerder meegemaakt.
- Verwachtingspatroon.
- Geen schema. Wel dingen voorbereid: graf, waar wil je liggen
- creativiteit: al doende leert men.
- Rust voor stervende; zorgvuldig zoeken naar wensen. Niet gevangen in paniek van iets doen, en alles uit handen geven.

Met verpleegster afgelegd. Grote troost. Het langzaam kouder voelen worden van de geliefde dode. Afscheid nemen van het lichaam. Zelf bezig. Bijna alles zelf gedaan. Kaarten schrijven, dienst samenstellen.

- Je ontwikkelt een gevoeligheid wat kan en niet kan.
- Bezoek van mensen: bloemen op slaapkamer;
- Wierook branden, kaarsen. Hij was midden onder ons. Terugdenken aan feestelijk tijd. Droevig, maar innig en goed. Het schrikbarende is weggenomen.
- Voor mij en kinderen: Zeker weten rouwproces is al begonnen voor de dood. Niet minder of korter verdrietig of gemis. Heeft te maken met kwaliteit van de relatie. Wel: het hoort bij het leven. Zet denkproces op gang.
- Heeft scheiding tussen leven en dood anders gemaakt. Raakt aan grenzen van leven en dood.
- Eigengereidheid van invloed op geloof en denken over geloven/theologie
- grote mate van zelfstandigheid. Zelfvertrouwen.

Nu: mijn eigen wensen duidelijker. Met kinderen gesproken. Alles opschrijven.

Risicant. Dit voorjaar bijna dood. Nooit te vroeg. En je groeit erin.

Discussie: Uitwisseling: wat kunnen wij doen?

Literatuur

- Haardt, Maaïke, Dichter bij de dood. Feministisch-theologische aanzetten tot een theologie van de dood (Zoetermeer 1993)
- Piessens, Chantal, Als feministen stilstaan bij de dood. Een feministisch-theologisch onderzoek naar omgaan met sterven en dood van nabije anderen (Tilburg 1993)
- Kübler-Ross, Elisabeth, *Intens leven en sterven* (Amsterdam 1996)
- Idem, *Lessen voor levenden. Gesprekken met stervenden* (Bilthoven 1969)
- Radin, Paul, *The Road of life and Death. A Ritual Drama of the American Indians* (Princeton 1991)